

Aesthetic Foundations of the Pure life in the Quran and its Educational Implications with an Emphasis on the Aesthetic Literacy of Student - teachers¹

Ali Mohammad Keyghabadi², Mohsen Farmahini Farahani³, Mehdi SobhaniNejad⁴

DOI:

10.30497/esi.2025.246593.1805

Abstract

This research was conducted with the aim of investigating the aesthetic foundations of the pure life in the Quran and extracting its educational implications (goals and principles) with an emphasis on the aesthetic literacy of student teachers at Farhangian University. The research method is fundamental in terms of the objective and descriptive-analytical in terms of the method of data collection. The study population included all existing and valid Quranic, Islamic, educational, scientific and philosophical documents and sources, and the study sample included verses related to the aesthetics of the pure life and aesthetic literacy, books and articles related to the research topic. The documentary and record-taking methods were used to analyze the information, as well as the methods of "conceptual analysis" and "progressive inference method". The findings of the study showed that the main principles extracted from the aesthetics of the pure life in the Quran are: Allah, the source of beauty, man is a copy of absolute beauty, vastness, comprehensiveness and diversity, beauty and friendship are innate in humans and based on the aforementioned principles, the ultimate goal is to achieve a pure life. According to the results of the study, the most important intermediate goals for finding a pure life are: deepening knowledge of absolute beauty, cultivating aesthetic understanding, becoming familiar with the diversity of the concept of beauty, cultivating a sublime artistic taste, and the most important educational principles are: cultivating an aesthetic sense, educating based on nature, communion with the Quran, creating a beautiful educational environment, balance, cultivating a sense of curiosity and creativity, and paying attention to beauty in nature. According to the results of the present study, it can be concluded that by providing a basis for encouraging student teachers to understand the role of Asma' al-Hasani in life and by applying the goals and principles derived from the foundations, a comprehensive and balanced education for student teachers can be achieved, and consequently, the better development and promotion of the aesthetic literacy of society, especially students, can be achieved.

Keywords: Hayat Tayyiba, Holy Quran, aesthetic literacy, student- teachers, Farhangian University.

1. This article is taken from the doctoral dissertation entitled "Aesthetic Foundations of Pure Life in the Quran in Order to Provide a Conceptual Framework for the Training of Aesthetic Cognitive Literacy of Students and Teachers of Farhangian University" Shahed University, Tehran.

2. PhD student in Philosophy of Education, Shahed University in Philosophy of Education, Shahed University, Tehran, Iran. amkeyghobadi@cfu.ac.ir

3. Professor, Department of Philosophy of Education, Shahed University, Tehran, Iran. (Corresponding Author). farmahinifar@yahoo.com

4. Associate Professor, Department of Philosophy of Education, Shahed University, Tehran, Iran. msnd@gmail.com

مبانی زیبایی‌شناختی حیات طیبه در قرآن و دلالت‌های تربیتی آن با تأکید بر سواد زیبایی‌شناختی دانشجومعلم‌ان^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۱۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۰۹

علی محمد کیقبادی^۲

محسن فرمهینی فراهانی^۳

مهدی سبحانی نژاد^۴

DOI: 10.30497/esi.2025.246593.1805

چکیده

این پژوهش، با هدف بررسی مبانی زیبایی‌شناختی حیات طیبه در قرآن و استخراج دلالت‌های تربیتی آن (اهداف و اصول) با تأکید بر سواد زیبایی‌شناختی دانشجومعلم‌ان دانشگاه فرهنگیان انجام شد. روش پژوهش از منظر هدف، بنیادی و از لحاظ نحوه گردآوری اطلاعات، توصیفی-تحلیلی است و جامعه مورد مطالعه، شامل همه اسناد و منابع موجود و معتبر قرآنی، اسلامی، تربیتی، علمی و فلسفی و نمونه مورد مطالعه شامل آیات وابسته به زیبایی‌شناختی حیات طیبه و سواد زیبایی‌شناختی، کتب و مقالات مرتبط با موضوع پژوهش بود. از روش اسنادی و فیش‌برداری برای تجزیه و تحلیل اطلاعات، همچنین از شیوه‌های «تحلیل مفهومی» و «روش استنتاج پیش رونده» استفاده شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که عمده‌ترین مبانی مستخرج از زیبایی‌شناسی حیات طیبه در قرآن عبارتند از: الله، منشأ زیبایی، انسان رونوشتی از زیبایی مطلق، گستردگی، جامعیت و تنوع زیبایی‌شناختی در قرآن، زیبایی دوستی امری فطری در انسان و بر اساس مبانی مذکور، هدف غایی، رسیدن به حیات طیبه است و با توجه به نتایج پژوهش، مهم‌ترین اهداف واسطه‌ای برای یافتن حیات طیبه عبارتند از: تعمیق شناخت نسبت به زیبایی مطلق، پرورش درک زیبایی‌شناختی، آشنایی با تنوع مفهوم زیبایی، تربیت ذوق هنری متعالی و مهم‌ترین اصول تربیتی عبارتند از: تربیت حس زیبایی‌شناختی، تربیت براساس فطرت، انس با قرآن، ایجاد محیط آموزشی زیبا، تعادل، پرورش حس کنجکاوی و خلاقیت، توجه به زیبایی در طبیعت؛ فلذا با توجه به نتایج پژوهش حاضر می‌توان نتیجه گرفت که با مهیا کردن زمینه برای سوق دادن دانشجومعلم‌ان جهت درک نقش اسماء الحسنی در زندگی و با کاربرد اهداف و اصول مستخرج از مبانی، می‌توان به تربیتی جامع و متعادل برای دانشجومعلم‌ان و به تبع آن به پرورش و ارتقای بهتر سواد زیبایی‌شناختی جامعه به ویژه دانش‌آموزان دست یافت.

واژگان کلیدی: حیات طیبه، قرآن کریم، سواد زیبایی‌شناختی، دانشجومعلم‌ان، دانشگاه فرهنگیان.

۱. این مقاله برگرفته از رساله دکتری با عنوان «مبانی زیبایی‌شناختی حیات طیبه در قرآن به منظور ارائه چارچوبی مفهومی برای تربیت سواد زیبایی‌شناختی دانشجو معلم دانشگاه فرهنگیان» دانشگاه شاهد تهران است.

۲. دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت، دانشگاه شاهد، تهران، ایران. amkeyghobadi@cfu.ac.ir

۳. استاد گروه فلسفه تعلیم و تربیت، دانشگاه شاهد، تهران، ایران (نویسنده مسئول). farmahinifar@yahoo.com

۴. دانشیار گروه فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه شاهد، تهران، ایران. msnd@gmail.com

بیان مسئله

تحولات جهانی در نظام آموزشی، توجه به ابعاد مختلف پرورش را بیش‌تر مورد توجه قرار داده است. یکی از ابعاد، پرورش زیبایی‌شناختی برای دانشجومعلمان است. امروزه آموزش و پرورش و دانشگاه فرهنگیان، نقش حیاتی در تربیت دانش‌آموزان و دانشجومعلمان ایفا می‌کنند و انتظار می‌رود که افراد را در بسیاری از زمینه‌ها، کارآمد سازند. دانشگاه مذکور در راستای اسناد بالادستی، با هدف تأمین و تربیت نیروی انسانی متخصص، متعهد و توانمند برای آموزش و پرورش تلاش می‌کند. موثرترین رکن تعلیم و تربیت، جذب، تأمین و تربیت دانشجومعلمان کارآمد است. آنان افرادی هستند که در دانشگاه فرهنگیان تحصیل می‌کنند تا به عنوان معلم کارآموده، در مدارس مشغول به کار شوند. با توجه به اینکه «کیفیت هر نظام آموزشی به کیفیت معلمان آن وابسته است؛ و اینکه هیچ کشوری نمی‌تواند از سطح معلمانش بالاتر رود» (خورشیدی، غندالی و حسینی فهرجی، ۱۳۹۵، ص. ۱). لذا نخست باید هر گونه تحول در نظام تعلیم و تربیت را از دانشگاه فرهنگیان آغاز کرد که رمز بالندگی آن را باید در سلامت روانی و رشد دانشجومعلمان دانست (نبوی، ۱۳۹۸).

زیبایی‌شناسی، شاخه‌ای از فلسفه است که به مطالعه پیرامون زیبایی و هنر می‌پردازد، مانند چیستی، چرایی زیبایی و چگونگی درک ما از آن و نیز تحلیل وجوه زیبایی یک موجود خاص مانند یک گل، یک اثر هنری. به عبارت دیگر، زیبایی‌شناسی: «مطالعه ماهیت، ارزش و تجربه زیبایی است» و «سواد زیبایی‌شناختی، توانایی درک، تجربه، ارزیابی و پاسخ به زیبایی است» (میرباقری، ۱۳۹۵، ص. ۱). آیزنر، سواد زیبایی‌شناختی را توانایی درک، تفسیر و خلق تجربه‌های زیبایی‌شناختی می‌داند و تأکید می‌کند که سواد زیبایی‌شناختی به معلمان در ارتقای مهارت‌های تفکر انتقادی، خلاقیت و حل مسایل دانش‌آموزان کمک می‌کند (Eisner, 1994, p. 126).

تحلیل و بررسی داده‌های پژوهش نشان می‌دهد که نسبت مفهوم زیبایی‌شناختی در قرآن و سواد زیبایی‌شناختی علمی (استتیک)^۱ به لحاظ منطقی، عام و خاص مطلق است. پرورش ذوق هنری، هدف زیبایی‌شناسی علمی؛ ولی پرورش ذوق هنر متعالی، هدف زیبایی‌شناسی از منظر قرآن است و نقطه اتصال‌شان در محسوسات است، مانند: فضای آموزشی کلاس درس، حیات

دانشگاه، مسجد دانشگاه، پوشش و لحن اساتید که باید بر اساس اصول زیبایی‌شناسی شکل بگیرند. علاوه بر آن تشویق دانشجومعلم‌ان به انس با قرآن، به تربیت ذوق هنر متعالی آنان کمک می‌کند تا سواد لازم را در این باب کسب کنند؛ یعنی از هر دو زیبایی مادی و معنوی توأمان محظوظ شوند.

حیات طیبیه در تعریف اسناد بالادستی به وضع مطلوب زندگی بشر در همه ابعاد و مراتب، بر اساس نظام معیار اسلامی (مبانی و ارزش‌های مقبول دین الهی) اطلاق می‌شود که تحقق آن باعث دستیابی به غایت زندگی؛ یعنی قرب الی الله خواهد شد (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰، ص. ۴۳۵) که هدف غایی تعلیم و تربیت اسلامی است و «در متون اسلامی، ملازمه‌ای اساسی میان پاکی و زیبایی وجود دارد؛ چنانکه اموری که در ابعاد مختلف حیات آدمی، مانند جسم، اندیشه، نیت و عواطف به منزله پاک یا پلید است؛ در تعبیری دیگر، برای نمونه در آیه هفت سوره حجرات همچون امور زیبا یا زشت معرفی شده‌اند. در «حیات طیبیه»، فرد مؤمن، ذائقه‌ای توانا برای درک و گرایش زیبایی‌ها می‌یابد و ایمان و فعالیت‌های صالح ملازم با آن را زیبا احساس می‌کند؛ چنانکه کفر و فعالیت‌های ناصالح ملازم با آن را زشت احساس می‌کند؛ فلذا حیات پاک، دارای بُعد زیبایی‌شناختی است» (باقری، ۱۳۸۹، ج ۱، ص. ۹۱) که جمیع شؤون انسان را از طهارت جسمی گرفته تا فکری، اخلاقی، اجتماعی در برمی‌گیرد (باقری، ۱۳۸۶، ج ۱، ص. ۷۸).

با وجود اهمیت و ضرورت موضوع ذکر شده، تاکنون تحقیق اندکی در این باره انجام شده است. از آنجا که به نظر می‌رسد دانشجومعلم‌ان در میان همه عناصر نظام تربیتی، بیشترین سهم را در تحقق حیات طیبیه داشته باشند (فرمهبینی فراهانی، آبادی آرانی و حسینی، ۱۳۹۸، ص. ۲۵)؛ بنابراین اعتبار جامعه اسلامی را می‌توان با توجه به جایگاه آنان در جامعه سنجید. همچنین اسلام، معلمان را پدران معنوی دانش‌آموزان قلمداد می‌کند؛ فلذا سهم مؤثر دانشجومعلم‌ان، برای تربیت دانش‌آموزان و تبدیل شدن آنان به شهروندانی مسئول و کارآمد، اهمیت فراوان دارد (Ahmad, 2021, p. 434)؛ لذا پرورش بُعد زیبایی‌شناختی دانشجومعلم‌ان، در نظام تربیتی هر کشوری ارزشمند و ضروری است به همین دلیل ارتقاء و تربیت سواد زیبایی‌شناختی برای همگان لازم است (Broudy, 1994, p. 112)؛ اما برای دانشجومعلم‌ان اهمیت مضاعف دارد؛ زیرا در آینده تربیت دانش‌آموزان جامعه را برعهده دارند و انتقال و ارتقاء دهنده فرهنگ جامعه به نسل آینده هستند و از منظر سندهای بالادستی «اسوه‌ای امین» برای آنان محسوب می‌شوند. از این جهت

اگر با سواد زیبایی‌شناختی از منظر قرآن، آشنایی بیش‌تر و بهتری داشته باشند، می‌توانند فراگیران خلاق‌تر، نوآورتر، هنرمندتر، مؤمن‌تر، متقی‌تر، مؤثرتر، فکورتر و با هوش‌هنری (ذوق زیبایی‌شناختی) و سلامت روان شایسته‌تری را تربیت کنند. در نتیجه جامعه‌ای صالح به وجود آورند (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰؛ معاونت آموزشی و پژوهشی، ۱۳۹۱). سوابق پژوهشی نشان می‌دهد که تاکنون تحقیق قابل‌اعتنایی در داخل و خارج کشور مربوط به موضوع این پژوهش، انجام پذیرفته است؛ برای مثال مهرمحمدی و عابدی (۱۳۸۰) بر این باورند که اجمالاً در ماهیت تدریس دو رویکرد وجود دارد: ۱. برخی بر مهارت‌های معلم در موضوع درسی ۲. برخی به بعد زیبایی‌شناسی تأکید دارند که در گرو شناخت معلمان از شرایط منحصربه‌فرد هر کلاس درس است. ابراهیمی‌نیا و همکاران (۱۳۹۹) بر این باورند که واحدهای درسی مرتبط با تربیت زیبایی‌شناختی دانشگاه فرهنگیان نیاز به بازنگری در تعداد و محتوی دارد. حسین‌زاده (۱۴۰۰) هدفش را تدوین الگویی برای تربیت زیبایی‌شناسانه براساس مبانی زیبایی در قرآن می‌داند. وانگ^۱ معتقد است ارزش آموزش سواد زیبایی‌شناختی این است که معلم را به‌عنوان خط مقدم نظام آموزشی، جرئت دهد تا در جامعه مبتذل، شتاب‌زده و مادی‌گرای امروز، حلقه زیبایی را بشکند و معنای زندگی و شادی حیات را کسب و به دانش‌آموزان خویش منتقل کند (Wang, 2023). گرین^۲ بیان می‌کند که «هنرها» به حوزه خلاقیت تعلق دارند، اما اغلب در تعلیم و تربیت، فعالیتی اضافی، تفریحی و ظریف قلمداد شده است (Greene, 2008).

ضمناً با توجه به فرمایش حضرت محمد (ص) که خدا زیباست و زیبایی را دوست دارد (جوادی آملی، ۱۳۹۱، ص. ۱۶۵) و نیز بر بنیاد دیدگاه برخی از بزرگان تعلیم و تربیت که معتقدند، هدف غایی تربیت بعد زیبایی‌شناختی برای متربیان، «زندگی خوب» است (Broudy, 1994, p. 103)؛ چنانکه به اعتقاد آیزنر^۳، آموزش سواد زیبایی‌شناختی برای معلمان ضروری است و باید جزء برنامه اساسی در تربیت معلم در نظر گرفته شود و بر این باور بود که سواد زیبایی‌شناختی به معلمان در ارتقای مهارت‌های تفکر انتقادی، خلاقیت و حل مسایل دانش‌آموزان کمک می‌کند (Eisner, 1994, p. 58). همچنین بر اساس یکی از جدیدترین پژوهش‌ها، پرورش بعد زیبایی‌شناختی

1- Wang , H

2- Greene, M

3. Eisner.E.W

دانشجومعلمان، محرک زندگی عاشقانه و رشد همه جانبه و آزادانه در زندگی آنان می‌شود و نگاه زیبایی‌شناسانه به امور زندگی، موجب می‌شود که با تدریس به عنوان یک هنر برخورد کنند و از تدریس مکانیکی، سودمحور و سخت اجتناب کرده و با دانش‌آموزان با احترام و محبت رفتار کنند. برای اینکه دانشجومعلمان عاقل، ظریف، مهربان، پیشرو و مفید را تحویل جامعه بدهیم، ضروری است که آنان را زیبا دوست و زیبا شناس تربیت کنیم (Wang, 2023, p. 156)؛ بنابراین به سبب نقش بسیار حساسی که دانشجومعلمان در روند تحولات علمی، هنری، فرهنگی کشور دارند و به جهت اینکه ایجاد عادات مطلوب اخلاقی (تحت عنوان زیبایی‌های معنوی) در دانش‌آموزان از وظایف مهم معلمان به شمار می‌رود (نبوی و نبوی، ۱۴۰۱)، این پژوهش شکل گرفته است؛ زیرا تربیت و ارتقاء سواد زیبایی‌شناختی به‌ویژه از منظر زیبایی‌شناختی حیات طیبیه در قرآن، برای دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان مسئله‌ای مهم و ضروری است؛ چرا که همت و تلاش اندیشمندان، هوشمندان و هنرمندان آنان است که سرنوشت علمی، هنری، فرهنگی آینده کشور رقم می‌خورد. ضمناً این پژوهش برای دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت به‌ویژه مسئولان دانشگاه فرهنگیان، برنامه‌ریزان آموزشی و درسی مراکز آموزشی، معلمان، دانش‌آموزان و مدیران، کارساز و مؤثر است. هدف تحقیق در این مطالعه، شناسایی مبانی زیبایی‌شناختی حیات طیبیه در قرآن و دلالت‌های تربیتی آن با تأکید بر سواد زیبایی‌شناختی دانشجومعلمان است. به دلیل خلأ پژوهشی در این باره و تلقی فعالیت اضافی و تفریحی درباره زیبایی‌شناختی و هنر از جانب متولیان امور تعلیم و تربیت، پژوهشگران این نوشتار در حد وسع خویش به دنبال برطرف کردن خلأ موجود بودند؛ مطلب مهم دیگر این است که مسئله «زیبایی‌شناسی» کمتر در برنامه‌های آموزش و پرورش کشور و آموزش عالی مورد توجه بوده است و این بُعد از ارزش‌شناختی کمتر در دانشگاه‌ها مورد عنایت قرار گرفته است، به‌ویژه دانشگاه فرهنگیان که قرار است دانش‌آموختگان آن محور آموزش و پرورش کشور را به عهده بگیرند؛ بنابراین با توجه به اهداف تحقیق، پژوهشگران در پی یافتن مبانی زیبایی‌شناختی مبتنی بر حیات طیبیه با تأکید بر قرآن بوده تا اهداف و اصول پرورشی را از مبانی فوق، برای تربیت و ارتقای بهتر سواد زیبایی‌شناختی دانشجومعلمان در ابعاد محسوس و معقول استخراج کنند.

روش پژوهش

این پژوهش به لحاظ هدف از نوع بنیادی است. داده‌ها از طریق بررسی اسناد و منابع کتابخانه‌ای به

دست آمده است و از نظر روش، توصیفی - تحلیلی است. در پژوهش حاضر در مرحله نخست به هدف دست یابی به مبانی زیبایی‌شناختی حیات طیبه در قرآن کریم، از روش «تحلیل مفهومی»، از نوع «تفسیر مفهومی» استفاده شد. در تفسیر مفهومی، هدف محقق، دست یافتن به تفسیر عینی قابل دفاع از یک اصطلاح است که آن اصطلاح هم مستلزم فهم معتبری از استفاده یا معنای آن در زبان عادی می‌باشد (کومبز و دانیل، ۱۳۸۷، ص. ۴۴) و در مرحله دوم برای یافتن دلالت‌های تربیتی؛ یعنی استخراج اهداف و اصول تربیتی از مبانی مذکور، از روش «استنتاج پیش رونده» بهره گرفته شد. بدین صورت که مسائل جزئی از مسائل کلی استخراج شدند. جامعه مورد مطالعه، شامل تمامی اسناد و منابع موجود، معتبر و قابل دسترس قرآنی - اسلامی، تربیتی، علمی و فلسفی و نمونه پژوهش، شامل همه آیات مرتبط با موضوع زیبایی‌شناختی حیات طیبه و سواد زیبایی‌شناختی در قرآن است.

مراحل انجام این پژوهش: مرحله اول: مطالعه و بررسی منابع مرتبط، قابل دسترس و معتبر. مرحله دوم: فیش‌برداری، کدگذاری و طبقه‌بندی مطالب. مرحله سوم: تجزیه و تحلیل یافته‌ها و تفسیر آن‌ها. مرحله چهارم: اخذ و بررسی مبانی زیبایی‌شناختی حیات طیبه با تأکید بر قرآن. مرحله پنجم: استخراج دلالت‌های تربیتی اهداف و اصول از مبانی. مرحله ششم: بحث و نتیجه‌گیری.

یافته‌های تحقیق

مبانی زیبایی‌شناختی حیات طیبه از منظر قرآن

در این بخش پژوهشگر به دنبال یافتن مبانی زیبایی‌شناختی مبتنی بر حیات طیبه با تأکید بر قرآن است. داده‌ها از منابع استخراج و با روش تحلیل اسنادی و مفهومی مورد تحلیل و بررسی قرار گرفتند. نتایج یافته‌ها روشن‌گر آن است که مبانی، گزاره‌هایی از «هست‌ها» است که از موقعیت آدمی، امکانات، محدودیت هایش و نیز از ضرورت‌هایی بحث می‌کند که حیاتش همواره تحت‌تأثیر آن‌هاست که شامل خداشناسی، انسان‌شناسی، معرفت‌شناسی، هستی‌شناسی و ارزش‌شناسی است. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که مبانی زیبایی‌شناختی مبتنی بر حیات طیبه در قرآن عبارتند از:

۱. **الله، سر منشأ زیبایی‌ها در قرآن:** بررسی آیات مرتبط قرآن حاکی آن است که هر آنچه را خدا خلق کرد با زیبایی آفرید. «همان کسی که هر چیزی را که آفریده است نیکو آفریده» (سجده: ۷).
- «خدا زیباست و زیبایی را دوست دارد» (نهج الفصاحه، ۱۳۸۵، ص. ۲۳۵). منشأ و مصدر زیبایی، الله است (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۱، ص. ۳۱). همچنین افلاطون در «رساله تیمائوس» می‌گوید: «خدا

چون خوب است و قانون این است که بهترین موجود جز به بهترین شیوه عمل نمی‌کند؛ بنابراین عالم را خوب و زیبا خلق کرده است» (افلاطون، ۱۴۰۱، ص. ۱۸۳۹)؛ زیرا خداوند ذاتا جمیل است و از وجودی که زیباست، جز زیبایی صادر نمی‌شود و بر اساس اصل سنخیت بین علت و معلول، می‌شود چنین نتیجه گرفت که خدا منشأ زیبایی است؛ چرا که آثار خدا به عنوان معلول، مانند طبیعت سرشار از زیبایی‌هاست.

۲. انسان رونوشتی از زیبایی مطلق: خداوند به فرشتگان می‌فرماید: «من در زمین جانشینی خواهم گماشت» (بقره: ۳۰) «و خداوند همه نام‌ها را به آدم آموخت» (بقره: ۳۱) و از روح خود در او دمیده (ص: ۷۲) و او را شبیه خود خلق کرده؛ چرا که خدا زیباست، انسان هم، رونوشتی از زیبای مطلق است؛ بنابراین زیباست و در پی زیبایی‌هاست (Chittick, 2011, p. 50). با بررسی و تحلیل آیات مرتبط با عنوان بالا در قرآن، می‌توان گفت که انسان در اسماء و صفات شبیه خداست؛ لذا از منظر قرآن تمامی اسامی و صفات خدا در ذات انسان به طور فطری وجود دارد؛ یعنی انسان مظهر همه اسماء نیکوی الهی است. به همین سبب، انسان مجذوب زیبایی‌هاست و به تبع آن به دنبال زیبایی مطلق و خداگونگی است.

۳. جامعیت، گستردگی و تنوع مفهوم زیبایی در قرآن: نتایج حاصله از یافته‌های این پژوهش نشانگر آن است که واژه‌های متعددی، مانند: جمال، زینت، ریش، تزئین، تسوّل، زُخْرُف، حلیه، حُبک، تبرّج، حُسن در قرآن برای بیان مفهوم زیبایی به کار رفته است که رساترین آن‌ها واژه «حُسن» است. یکی از مبانی مهم زیبایی‌شناسی در قرآن، تنوع معنایی و مصداقی آن است که فقط در زندان نگاه اثبات‌گرایی، محصور نیست؛ آن‌چنانکه بومگارتن^۱ واضح علم زیبایی‌شناسی مطرح کرده است همه زیبایی‌های محسوس و معقول را در بر می‌گیرد. این، یکی از مزیت‌های قرآن نسبت به مکاتب بشری درباره زیبایی است؛ لذا زیبایی در قرآن تمام ساحت‌های زندگی را در برمی‌گیرد، مانند: زیبایی دآوری (مائدة: ۵۰)، زیبایی دین (نسا: ۱۲۵)، زیبایی قرض (مائدة: ۱۲)، زیبایی اُسوه (احزاب: ۲۱)، زیبایی سخن گفتن (بقره: ۸۳)، زیبایی صبر (معارج: ۵)، زیبایی بخشش (حجر: ۸۵).

۴. زیبایی دوستی، امری فطری در انسان: آیات مرتبط در قرآن، بیانگر آن است که انسان ذاتا به دنبال زیبایی است و به آن گرایش دارد «پس وقتی آن را درست کردم و از روح خود در آن دمیدم، پیش

او به سجده در افتید» (حجر: ۲۹)؛ بنابراین زیبایی دوستی در انسان، امری فطری است؛ زیرا از کوزه همان برون تراود که در اوست. از این نگاه، در کوزه وجود ما، جز زیبایی به برون نمی‌تراود و از نفخه الهی وجود ما، جز زیبایی صادر نمی‌شود. به همین سبب ذات انسان شبیه ذات خدا است؛ چرا که الله همه اسامی زیبای خویش، به ویژه جمال‌خواهی و زیبادوستی ذاتی روح خویش را در روح ما آدمیان نیز قرار داد؛ لذا مخلوق نیز چون خالق ذاتا و فطرتا عاشق لطافت، مهربانی و زیبایی‌هاست.

۵. دومراتب بودن زیبایی در قرآن: یافته‌های پژوهشگران در بررسی و تحلیل آیات نشان‌دهنده آن است که مفهوم زیبایی در قرآن مانند: مفهوم نور، مفهومی مشکک است که از بالاترین لایه‌های هستی، یعنی اسماء الهی تا پایین‌ترین سطوح آن یعنی عالم خاک کشیده شده است، مانند: زیبایی طبیعت (کهف: ۷)؛ زیبایی عالم الوهیت (طه: ۸)، زیبایی خلقت باطنی انسان در عالم علوی (تین: ۴)؛ بنابراین هر موجودی به میزان ظرفیت وجودی خود از زیبایی برخوردار است. زیبایی مطلق چون سرچشمه تمام زیبایی‌هاست، نمی‌تواند یک امر مادی باشد.

۶. عینی و ذهنی بودن زیبایی در قرآن: با بررسی آیات قرآن و داده‌های تحقیق، قرآن کریم، هر دو جنبه‌آبژه و سوژه در زیبایی‌شناسی را به رسمیت می‌شناسد. وجه عینی مانند این آیه «مال و فرزندان زیور زندگی دنیایند» (کهف: ۴۶)؛ بنابراین زیبایی در قرآن، جنبه وجودی و عینی دارد، نه عدمی و ذهنی، از طرف دیگر «عنصر ذهنی» نیز در درک زیبایی‌شناختی امور، نقش ویژه دارد. به عبارتی دیگر، زیبایی تا حدی به ادراک و ادراک‌کننده نیز مرتبط است، «مسکما ما آنچه را که روی زمین است زینت قرار دادیم تا آنان را آزمایش کنیم که کدامشان از نظر عمل، نیکوکارترند» (کهف: ۷). «و به یقین در آسمان برج‌هایی قرار دادیم و آن را برای تماشاگران آراستیم» (حجر: ۱۶)؛ بنابراین قرآن سازواری دو سویه میان ادراک ذهنی و اعیان خارجی زیبایی را تأیید می‌کند.

۷. نسبی و مطلق بودن زیبایی در قرآن: زیبایی در قرآن از هر دو بُعد مطلق و نسبی بهره‌مند است. واژه «قدر» در آیه «ما یبیم که هر چیزی را به اندازه آفریده‌ایم» (قمر: ۴۹) ناظر بر مطلق بودن زیبایی و واژه «معروف» به وجه نسبی زیبایی در قرآن اشاره دارند. مانند آیه ۴۹، سوره احزاب «... پس مَهرشان را بدهید و به صورت پسندیده‌ای آنها را رها کنید». همچنین معروف آن چیزی است که با معیار عقل و شریعت، نیکو و زیباست (راغب اصفهانی، ۱۳۷۲، ج ۲، ص. ۵۸۶)؛ لذا وجوه مطلق زیبایی به معنای ثبات مؤلفه‌های زیبایی در موقعیت‌های مختلف و وجوه نسبی آن، ناظر بر تغییر

پذیری مؤلفه‌های زیبایی در شرایط گوناگون است؛ بنابراین وجه مطلق زیبایی، ناظر بر رعایت اندازه‌ها و نسبت‌ها در خلق هر پدیده است. «قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا» (طلاق: ۳) و واژه «معروف» در قرآن ناظر بر وجه نسبی است که با توجه به باورها و فرهنگ‌های اقوام مختلف، متفاوت است. «طلاق [رجعی] دو بار است. پس از آن یا [باید زن را] به‌خوبی نگاه‌داشت، یا به شایستگی آزاد کرد، و برای شما روا نیست که آنچه به آنان داده‌اید، چیزی بازستانید...» (بقره: ۲۲۹) به‌خوبی یا به زیبایی نگاه‌داشتن زن در نزد شوهر براساس فرهنگ‌های مختلف، متفاوت است نه مطلق؛ بنابراین وجه نسبی زیبایی ناظر بر اندازه‌گیری و تناسب آن در بافت مربوطه است. یعنی هر بافت زمانی و مکانی، از تأثیرات خاص خود بر زیبایی یک امر برخوردار است. همچنین مبانی زیبایی‌شناسی حیات طیبه مبتنی بر قرآن در نمودار شماره ۱ ارائه شده است.

نمودار ۱: مبانی زیبایی‌شناختی حیات طیبه در قرآن کریم

اهداف تربیتی (غایی و میانی) مستخرج از مبانی زیبایی‌شناختی حیات طیبه از منظر قرآن
در این قسمت از مقاله، پژوهشگر در پی یافتن و استخراج اهداف از مبانی زیبایی‌شناختی حیات طیبه در قرآن مبتنی بر تربیت سواد زیبایی‌شناختی است. اهداف به دو نوع غایی و واسطه‌ای تقسیم می‌گردند که در زیر به آنها پرداخته می‌شود.

«خداوند خیر بنیادین و بنیاد خیر است بر این اساس می‌توان گفت که هدف غایی تربیت در قرآن، الهی شدن آدمی است که در قرآن به «حیات طیبه» تعبیر شده است (باقری، ۱۳۸۹، ج ۱، ص. ۴۳). اهداف غایی در طول (و بالای) اهداف واسطی قرار دارند که ناظر بر همه شؤون مختلف زندگی انسان از قبیل شأن فکری، شأن اخلاقی و شأن زیبایی‌شناختی هستند (باقری، ۱۳۸۶، ج ۱، ص. ۷۴). «و نام‌های نیکو به خدا اختصاص دارد، پس او را با آنها بخوانید» (اعراف: ۱۸۰)؛ بنابراین بر پایه داده‌های تحقیق فعلی، تمامی رفتارهای انسان در نهایت برای رسیدن به نام‌های نیکوی خدا و تجلی آنها در زندگی فردی و اجتماعی است. به عبارت دیگر، هدف غایی در قرآن نزدیک‌تر شدن به زیبایی مطلق (زندگی پاک) یا اسمای حسنی الهی است؛ یعنی کسب نیکویی (زیبایی) در این دنیا و آن دنیا (بقره: ۲۰۱).

اهداف واسطه‌ای، نسبت به هدف غایی، کوتاه دامنه و به مثابه پلی است برای نیل به هدف غایی، مانند: تربیت ذوق هنری و پرورش حس زیبایی که انسان برای نیل به هدف غایی به آنها متوسل می‌شود؛ پس دانش‌ها، نگرش‌ها و مهارت‌هایی که افراد برای نیل به هدف غایی، باید به آنها دست یابند، اهداف واسط هستند (باقری پور، ۱۳۹۷، ص. ۱۲۹)؛ بنابراین اهداف میانی، حکم ابزاری را دارند که به فرد کمک می‌کنند تا به هدف نهایی متصل گردد. نتایج حاصله از یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد اهداف واسطه‌ای مستخرج از مبانی زیبایی‌شناسی مبتنی بر حیات طیبه در قرآن عبارتند از:

تعمیق شناخت نسبت به زیبایی مطلق: این هدف از مبنای «الله، منشأ زیبایی» قابل استنباط است. همانطور که در فوق، بخش مبانی زیبایی‌شناختی گفته شد، از دیدگاه قرآن، سر منشأ همه زیبایی‌ها خداست و آدمی هر چه بیشتر به این سرچشمه نزدیک‌تر شود و به آن آگاهی کسب کند، تجلی زیبایی الهی در وی بیشتر می‌شود که شامل شناخت صفات جمال و جلال الهی و تجلی جمال در آفرینش می‌باشد (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۵، ص. ۱۲؛ پازوکی، ۱۳۸۴، ص. ۲۴؛ فرد دهکردی و مرتضوی نیا، ۱۴۰۰)؛ بنابراین معرفت بیشتر و عمیق‌تر نسبت به زیبایی مطلق و آیاتش، به ارتقای سواد زیبایی‌شناختی دانشجومعلم و در یافتن آرامش، معنای زندگی و تشبّه به زیبایی مطلق به

آنان کمک می‌کند.

پرورش درک زیبایی شناختی: این هدف از مبنای «انسان، رونوشتی از زیبایی مطلق» استخراج شده است؛ زیرا انسان آینه خدا نماست و همه اسمای حُسنی الهی در آینه فطرت آدمی موجود است. دانشگاه فرهنگیان بهتر است با تشویق دانشجومعلم‌ان به ادبیات و طبیعت و با تدارک برنامه‌ای منظم در این راستا، به پرورش درک زیبایی شناختی آنان بپردازد؛ زیرا نگاه به عناصر زیبای طبیعت به عنوان معلم دوم، بینش و سواد بصری را وسعت می‌دهد و انس با آثار ادبی و طبیعی، سبب ارتقای آگاهی زیبایی شناختی، تربیت و تقویت صفات زیبای اخلاقی و معنوی می‌شود؛ بنابراین تقویت درک زیبایی شناسی در امور، عنصری است که باید در همه رفتارهای آموزشی و تربیتی دانشجومعلم‌ان منعکس شود.

آموزش مهارت‌های لازم برای پرورش زیبایی: این هدف و هدف بعدی از مبنای «جامعیت، گستردگی و تنوع» اخذ شده است. باید از طریق روش‌های مختلفی مانند مطالعه متون هنری، نگاه کردن به آثار هنری بزرگان، مانند حسین بهزاد و محمود فرشچیان، دانشجومعلم‌ان را به سوی گستردگی مصادیق زیبایی و مهارت درک و شناخت زیبایی‌های هنری و طبیعی هدایت کرد. بررسی آیات قرآن در این نوشتار نشان‌دهنده آن است که آیه ۲۷ فاطر، به تنوع زیبایی در خلقت و آیه ۸۳ بقره به مهارت زیبا سخن گفتن با مردم تأکید می‌کند. دانشجومعلم‌ان باید مهارت‌های لازم را برای پرورش زیبایی در زندگی بیاموزند. «توانایی درک، تفسیر و تولید پیام‌های بصری و توانایی دیدن و توجه به جزئیات تصاویر، محیط و تجزیه و تحلیل عناصر بصری، برای دانشجومعلم‌ان، ضروری است. تا به طور انتقادی با آنها برخورد کنند و پیام‌های نهفته در آنها را رمزگشایی کنند» (Cazden et al, 1996, p. 60) متولیان دانشگاه فرهنگیان می‌توانند با استفاده از فیلم‌های مذهبی و تئاتر در ساعات فوق برنامه و ایجاد فضا و محیط آموزشی زیبا، بر سواد هنری؛ یعنی بر دانش و مهارت زیبایی شناسی دانشجومعلم‌ان بیفزایند.

آشنایی با تنوع مفهوم زیبایی: درک عمیق‌ترین از گستردگی و تنوع زیبایی در قرآن و زندگی روزمره، اهمیت و ضرورت دارد. بررسی و کشف تجلی زیبایی‌های متنوع در خلقت، طبیعت، اخلاق و هنر سبب شادی و بهجت می‌شود. انس با قرآن و بررسی آیات متنوع در باب اقسام زیبایی‌ها برای فهم عمیق‌تر زیبایی و در جهت ارتقای سواد زیبایی شناسی نافع است؛ فلذا درک اسماء الحُسنی خداوند در زندگی، دانشجومعلم‌ان را با گستره وسیعی از زیبایی‌های محسوس،

معقول، معنوی و مطلق آشنا می‌کند، مانند: رحمان، رحیم، مُصَوِّر، (حشر: ۲۴)، سلام (حشر: ۱۳)، عَفُوّ (نساء: ۴۳)، صمد (توحید: ۲). همچنین درباره ستّار العیوب بودن خداوند، امام باقر (ع) می‌فرماید: «خداوند پوشاننده عیب‌ها است و دوست او کسی است که عیوب دیگران را بپوشاند» (کلینی، ۱۳۶۹، ج ۲، ص. ۳۳۴)؛ بنابراین یکی از اهداف مهم واسطه‌ای، کشف و شناساندن انواع زیبایی‌ها به ویژه زیبایی‌های معنوی و اخلاقی به دانشجومعلم‌ان است.

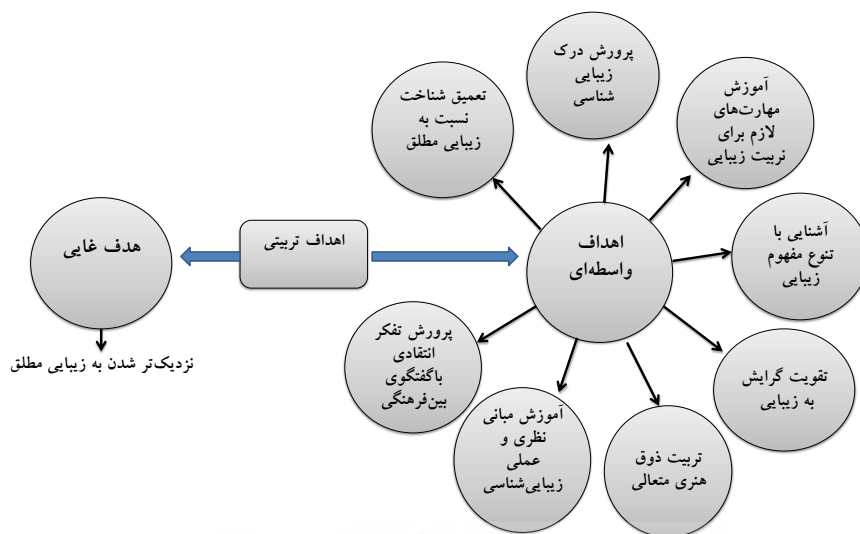
تقویت گرایش به زیبایی: هدف مذکور با روش استنتاج پیش‌رونده از مبنای «زیبایی دوستی، امری فطری در انسان» استخراج شده است. «خدایی که جز او معبودی نیست [و] نام‌های نیکو از آن اوست» (طه: ۸)؛ بنابراین حُسن، بالاترین وصفی است که می‌شود برای خدا در نظر گرفت و همه صفات دیگر الهی، ریشه در حُسن دارند. خدا در هر تجلّی که انجام داده، اساس فعل خود را بر بسط حُسن خود قرار داده است و عالم خلقت، در همه مراتب خود چیزی جز تجلی حُسن حق نیست، به همین دلیل غایت کمال انسانی، جز حُسن نیست، حافظ می‌گوید: در ازل پرتو حُسن ز تجلّی دم زد، عشق پیدا شد و آتش به همه عالم زد (هروی، ۱۳۸۱، ج ۱، ص. ۶۴۲)؛ فلذا بر اساس یافته‌های این پژوهش، آشنا کردن دانشجومعلم‌ان با اسم جمیل خدا و تجلی آن در پدیده‌های طبیعی و انواع هنرها از بهترین شیوه‌ها برای تقویت گرایش فطری به زیبایی و رساندن آنان به زندگی پر نشاط و زیباست؛ زیرا طبیعت در فرهنگ اسلام به منزله یک متن آموزشی و تربیتی تلقی می‌شود؛ بنابراین پدیده‌های طبیعت چون معلمی مشفق، عناصر زیبایی، مانند تعادل، تناسب، نظم، سودمندی، هدفمندی را به فرد برای گرایش به زندگی زیباتر یادآوری می‌کنند. (امام صادق (ع) می‌فرماید: «نگاه کردن به [جنگل و] سبزه، چهره را نورانی و درخشان می‌کند» (محمد بن بابویه القمی، ۱۴۰۷ق، ص. ۲۳۷).

تربیت ذوق هنری متعالی: این هدف از مبنای «ذومراتب بودن زیبایی در قرآن» استخراج شده است. ذوق هنری، توانایی درک و تشخیص زیبایی در ابعاد و مراتب مختلف زندگی است که با آموزش شعر، داستان، تلاوت قرآن و... تقویت می‌شود و پرورش آن برای دانشجومعلم‌ان ضروری است. بهتر است دانشگاه فرهنگیان با اضافه کردن دروسی چون «آموزش زیبایی‌های لفظی، محسوس و معنوی در قرآن» یا «فلسفه زیبایی‌شناسی»، و نیز با برگزاری کارگاه‌های هنری، جشنواره‌های هنری و نقد و بررسی آثار هنری بزرگان به پرورش آن بپردازد. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که مطالعه متون عرفانی و ادبی مانند: قرآن، نهج‌البلاغه و خوشنویسی آنها، یکی از

عوامل مهم برای ارتقا بهتر سواد زیبایی‌شناختی است. حضرت علی (ع) به عبدالله بن ابی رافع می‌فرماید: «در دوات، لایقه بینداز، نوک قلم را بلندگیر، میان سطرها فاصله بگذار، و حروف را نزدیک به یکدیگر بنویس، که این شیوه برای زیبایی خط بهتر است (نهج البلاغه، ۱۳۸۰، ص. ۷۰۵).

آموزش مبانی نظری و عملی زیبایی‌شناختی: این هدف از مبنای «عینی و ذهنی بودن» گرفته شده است. دانشجومعلمانی باید با مبانی نظری زیبایی‌شناختی در فلسفه غرب و اسلام آشنا شوند تا عنصر عقلانیت در آنان تقویت شود و نیز دانشگاه باید تمهیداتی، مانند: بازدید از موزه‌ها، گردش در طبیعت، جشنواره‌های فرهنگی - هنری جهت آموزش عملی زیبایی‌شناختی به دانشجومعلمانی را فراهم کند. توجه به ساحت عینی زیبایی آنان را قادر می‌سازد تا به زیبایی بصری نیز در تدریس توجه داشته باشند و نیز توجه به بُعد ذهنی زیبایی به آنان این توان را می‌دهد تا در فرایند تدریس، به احساسات و عواطف دانش‌آموزان توجه کنند. «مهم‌ترین هدف آموزش مبانی نظری و عملی زیبایی‌شناختی، پرورش و گسترش سواد و مهارت زیبایی‌شناختی متریان است» (Greene, 1994, p. 86). توجه به ساحت عینی زیبایی و آموزش آن، دانشجومعلمانی را با مؤلفه‌های تعادل، گوناگونی و تضاد، تناسب، نظم، هدفمندی، سودمندی که از عناصر زیبایی هستند، عملاً آشنا می‌کند. مانند: آموزش تجوید و الحان قرآنی، خوشنویسی، صنایع دستی در ساعات فوق برنامه که همه مؤلفه‌های زیبایی در آن موجود است.

پرورش تفکر انتقادی با گفتگوی بین فرهنگی: پرورش تفکر انتقادی به دانشجومعلمانی کمک می‌کند تا بتوانند زیبایی‌های نسبی و مطلق را از هم تشخیص دهند. قرآن نیز آن را مورد تأیید و تأکید قرار می‌دهد و می‌فرماید «پس بشارت ده به آن بندگان من که به سخنان گوش فرا می‌دهند و بهترین آن را پیروی می‌کنند». (زمر: ۱۸-۱۷)؛ بنابراین تنها با تفکر انتقادی و گفتگوی منطقی بین فرهنگی می‌شود در هر زمینه‌ای بهترین و زیباترین را برگزید. دانشگاه فرهنگیان با برگزاری دوره‌های آموزشی - هنری و مطالعات فرهنگی و دعوت از اساتید برجسته در زمینه‌های مختلف زیبایی‌شناختی و هنر، می‌تواند در ارتقای کیفی سواد زیبایی‌شناختی دانشجومعلمانی مؤثر باشد. همچنین با اعزام دانشجومعلمانی به سفرهای علمی - فرهنگی به منظور آشنایی با فرهنگ‌های مختلف و ارائه فرصت به آنان برای گفتگو، تبادل نظر، در میان گذاشتن تجربیات خودشان با دیگران از فرهنگ‌های مختلف، به آگاهی آنان در تشخیص زیبایی‌های نسبی و مطلق بیفزاید. همچنین اهداف عمده تربیتی مستخرج از مبانی زیبایی‌شناختی حیات طیبه در قرآن در نمودار شماره ۲ ارائه شده است.

نمودار ۲: اهداف تربیتی مستخرج از مبانی زیبایی‌شناختی حیات طیبه در قرآن کریم

اصول تربیتی مستخرج از مبانی زیبایی‌شناختی حیات طیبه از منظر قرآن

در این بخش از مقاله پژوهشگر به دنبال یافتن اصول تربیتی مستخرج از مبانی و اهداف زیبایی‌شناسی حیات طیبه در قرآن مبتنی بر تربیت سواد زیبایی‌شناختی است. ضمناً در اینجا ابتدا به تفاوت اهداف با اصول تربیتی اشاره مختصری می‌شود و سپس چهارده اصل مستخرج از مبانی و اهداف ارائه می‌گردد. گزاره‌های اهداف - که از مبانی گرفته می‌شوند - و نیز اصول، تجویزی هستند (شمس مفرحه و همکاران، ۱۳۹۷)؛ اما تفاوت‌هایی نیز بین آن دو وجود دارد. در اقدامات تربیتی، هدف را می‌توان وضع نهایی و مطلوبی تلقی کرد که به طور آگاهانه سودمند تشخیص داده شده و برای تحقق آن، فعالیت‌های مناسب تربیتی انجام می‌پذیرد (دفتر همکاری حوزه و دانشگاه، ۱۳۷۶، ص. ۵). همچنین هدف نشانگر وضعیت‌هایی در ارتباط با انسان‌ها است که باید آن‌ها را متحقق کرد (باقری، ۱۳۸۶، ص ۷۳)؛ بنابراین تعیین اهداف از اساسی‌ترین مسائل یک نظام تربیتی است؛ زیرا همه ساختار یک نظام تربیتی با توجه به اهداف آن شکل می‌گیرد و سامان می‌یابد و فراموشی هدف، موجب فراموشی راه تربیت می‌شود (فرمهبینی فراهانی، رهنما و احمدآبادی آرانی، ۱۳۹۴، ص. ۵۵). تفاوت آنها در این است که اهداف جهت‌گیری‌های کلی برای آینده است؛ اما اصول

مشمول برقاعده‌ها، بایدها و دستورالعمل‌های کلی است که به منزله راهنمای عمل، تدابیر تعلیمی و تربیتی ما را هدایت می‌کنند (باقری، ۱۳۸۶، ص. ۸۷)؛ در نتیجه می‌توان گفت که اصول، سلسله قواعد و معیارهای کلی است که متناسب با ظرفیت‌ها و پیش‌فرض‌های انسان شناختی، انتخاب و به منظور تعیین راه‌کارهای تربیتی برای دستیابی به اهداف مورد توجه قرار می‌گیرند. یافته‌های پژوهش حاضر، نشان می‌دهد که اصول تربیتی عمده مستخرج از مبانی زیبایی‌شناسی مبتنی بر حیات طیه در قرآن عبارتند از:

اصل تربیت حس زیبایی‌شناختی: اصل مذکور و اصل بعدی، از مبنای «الله، منشأ زیبایی» اخذ شده‌اند. آموزش مضامین زیبای قرآن در زمان و مکان خاص، از طریق اساتید زبده و متقی موجب جلوگیری از زشتی‌ها و گسترش حس زیبایی‌های معنوی در دانشجومعلم می‌شود. و آنان را به سوی تربیت حس معنوی و اصول اخلاقی سوق می‌دهد و یکی از اهداف مهم تعلیم و تربیت ایجاد حس زیبایی‌شناختی علمی و پرورش خلاقیت هنری است تا دانشجو معلم در هر تجربه آموزشی حداکثر زیبایی و لذت را در یادگیری احساس کنند. توجه به زیبایی معنوی آیاتی نظیر آیه زیر، باعث افول زشتی‌ها و ظهور زیبایی و دگرگونی در منش دانشجومعلم می‌شود. «آیا برای کسانی که ایمان آورده‌اند هنگام آن نرسیده که دل‌هایشان به یاد خدا و حقیقتی که نازل شده نرم [فروتن] گردد و... (حدید: ۱۶). این امر، در پرورش حس زیبایی‌شناختی معنوی؛ یعنی پاکی درون و ارتقای سواد زیبایی‌شناختی دانشجومعلم کارآمد است.

اصل تربیت بر اساس فطرت: با توجه به مضامین برخی از آیات قرآن، مانند (سوره روم، آیه ۳۰) انسان به طور فطری گرایش به زیبایی‌ها دارد و حیات طیه، در سابه پرورش این گرایش‌های فطری، مانند توجه به سوی زیبایی‌های حسی، معنوی، اخلاقی و مطلق است که احیاء و حاصل می‌شود و نیز قرآن می‌فرماید «پس روی خود را با گرایش تمام به حق، به سوی این دین کن، با همان سرشتی که خدا مردم را بر آن سرشته است...» (روم: ۳۰)؛ بنابراین بهتر است که مربیان دانشگاه کاری کنند که عناصر تربیتی مانند: محتوای درسی، فضای آموزشی، فضای سبز، پوشش و رفتار اساتید، متریان، کارکنان دانشگاه، فرم و محتوا کتاب‌های درسی بر پایه قواعد و اصول زیبایی‌شناختی باشد؛ چرا که تربیت زیبایی‌شناختی به دلیل فطری بودنش، بر کنش و منش دانشجومعلم تأثیری وضعی و شگرف دارد.

اصل انس با قرآن: با روش استنتاجی، این اصل و اصل بعدی از مبنای «انسان، رونوشتی

مبنای زیبایی‌شناختی حیات طیبه در قرآن و ... / علی محمد کیقبادی و دیگران ۱۳۳

از زیبایی مطلق» استنباط شده است. انس با قرآن به معنای تلاوت قرآن با لحن زیبا، مطالعه، تدبر، عمل به آن و قرآنی شدن است. این رفتار اخلاقی، باعث گسترده‌تر شدن شناخت دانشجومعلم در باره زیبایی و فراگیر شدن آن در همه وجوه زندگی آنان می‌گردد. «پس هر چه از قرآن میسر می‌شود بخوانید» (مزمل: ۲۰). همچنین حضرت علی (ع) می‌فرماید: «هیچ‌کس با قرآن همنشین نشد مگر آنکه از نزد آن با افزایش یا نقصان برخاست، افزایش در هدایت و نقصان در گمراهی» (آمدی، ۱۳۸۶، ج ۲، ص. ۳۱۳)؛ در نتیجه به زیبایی مطلق نزدیک‌تر می‌شود. انس با قرآن، به سبب فصاحت و بلاغت فوق العاده‌اش، حس زیبادوستی را در دانشجومعلم برمی‌انگیزد؛ زیرا استماع آیات روح بخش آن، حس زیبادوستی را در آدمی بارور می‌کند و نیز حیات طیبه، از راه مأنوس شدن با قرآن و فهم و عمل به آن محقق می‌شود؛ بنابراین انس با قرآن یعنی اتصال به منبع زیبایی‌ها، انفصال از زشتی‌ها و خداگونه شدن.

اصل ایجاد محیطی زیبا و جذاب: فضای آموزشی، محیط و پوشش ظاهری مربیان و کارمندان دانشگاه به عنوان معلم دوم، رشد عاطفی، روحی و اجتماعی دانشجومعلم را تسهیل و تسریع می‌کند؛ در نتیجه دانشگاه باید محیطی زیبا و جذاب برای آنان ایجاد کند؛ مانند: ایجاد فضاهای سبز و محیط‌های آموزشی نشاط‌آور. قرآن می‌فرماید: «ای فرزندان آدم، زینت خود در هر مسجدی را بر گیرید ...» (اعراف: ۳۱)؛ چنانکه امام صادق (ع) نیز در این باب می‌فرماید: بپوش و آراسته باش، زیرا خدا زیباست و زیبایی را چنانچه از حلال باشد دوست دارد (جواد آملی، ۱۳۹۱، ص. ۱۶۵). همچنین قرآن با معرفی تناسب و توازن در اشیاء عالم (حجر: ۱۹) که یکی از مؤلفه‌های زیبایی است، ما را به سوی رعایت زیبایی، هماهنگی و تناسب در محیط زندگی و آموزشی هدایت و راهنمایی می‌کند. ضمناً با توجه به توصیه‌ای که خداوند به حضرت ابراهیم و اسماعیل برای پاکیزه کردن کعبه می‌کند (بقره: ۱۲۵) می‌توان چنین استنباط کرد که ساخت مساجد و فضاهای معنوی زیبا و تمیز نیز در محیط و فضاهای آموزشی و تربیتی دانشگاه‌فرهنگیان برای ارتقاء و تربیت سواد زیبایی‌شناختی دانشجومعلم نافع و لازم است؛ بنابراین فضاهای آموزشی موزون، متناسب و زیبا، تأثیر بسزایی در جریان رشد ذوق زیبایی‌شناختی و آرامش درونی دانشجومعلم دارد.

اصل تنوع: این اصل و اصل بعدی از مبنای «جامعیت، گستردگی و تنوع» اخذ شده‌اند. اصل تنوع، به معنای وجود گوناگونی است و برای تربیت سواد زیبایی‌شناختی دانشجومعلم، توجه به تنوع زیبایی و تجلی آن در ابعاد مختلف زندگی، ضروری است. نتایج مطالعات در این تحقیق

نشانگر آن است که درک و لذت بردن از زیبایی ظاهری، زیبایی باطنی و زیبایی هنری، شادابی، تنوع، شوق آفرینی و نوآوری را برای آنان در بردارد. همچنین قرآن، به اصل تنوع اشاره می‌کند و مختلف بودن زبان‌ها و رنگ صورت انسان‌ها را نشانه‌هایی برای دانایان می‌داند؛ زیرا از منظر قرآن اختلاف در زبان‌ها و صورت‌ها، بیانگر تنوع زیبایی‌هاست (روم: ۲۲).

اصل تعادل و تناسب: توجه بیش از حد به یک بُعد از زیبایی، می‌تواند به کاستی در سایر ابعاد منجر شود. تربیت زیبایی‌شناختی باید به زیبایی در ساحت‌های مختلف زندگی، توجه کند. عنایت صرف به زیبایی در یک ساحت، می‌تواند به عدم تناسب در سایر ساحت‌ها منجر شود. خداوند در این باب می‌فرماید: «و کسانی‌اند که چون اتفاق می‌کنند، نه ولخرجی می‌کنند و نه تنگ می‌گیرند، و میان این دو [روش] حد وسط را بر می‌گزینند». (فرقان: ۶۷). توجه به تناسب و تعادل در مراتب مختلف زیبایی، دانشجومعلم را به سوی صراط مستقیم رهنمون می‌سازد. تا در تمامی امور تناسب و تعادل را مراعات کنند. از منظر قرآن متعادل‌ترین یا ارجمندترین انسان، باتقواترین آنهاست (حجرات: ۱۳).

اصل پرورش خلاقیت و نوآوری: این اصل و اصل بعدی از مبنای «زیبایی دوستی، امری فطری در انسان» استخراج شده‌اند. تربیت خلاقیت و نوآوری به معنای توانایی خلق چیزهای نو است. دانشگاه فرهنگیان بهتر است با آموزش عکاسی، الحان زیبای قرآنی، هنر سخنوری، شعرخوانی و نقاشی از طریق اساتید زبده، نوآوری را در دانشجومعلم پرورش دهند؛ زیرا آدمی نیز همچون خدا خلاق باید هر لحظه به کار بدیعی بپردازد. «هر زمان خداوند مشغول کاری است» (رحمن: ۲۹) و «او پدید آورنده آسمان‌ها و زمین است» (بقره: ۱۱۷). در معنای عام، بدیع به هر چیز نو، جدید، شگفت‌انگیز و خارق‌العاده گفته می‌شود (راغب اصفهانی، ۱۳۸۳، ج. ۱، ص. ۱۵۰). محققان این پژوهش بر این باورند که خلاقیت و نوآوری، به دانشجومعلم کمک می‌کند تا زیبایی‌ها را درک و از آنها لذت برده و به زیبای مطلق نزدیک‌تر و شبیه‌تر شوند؛ یعنی حیات پاک را در زندگی خویش تجربه کنند.

اصل پرورش حس شگفتی و کنجکاوی: عنصر «پرسشگری» موجب تربیت حس کنجکاوی و زیبایی‌شناختی می‌شود. و خداوند هم در قرآن با عنصر پرسشگری با بندگانش گفتگو می‌کند؛ چنانکه می‌فرماید «و روی زمین برای اهل یقین نشانه‌هایی [متقاعدکننده] است و در خود شما؛ پس مگر نمی‌بینید؟» (ذاریات: ۲۱-۲۰). «آیا آنان که می‌دانند با آنان که نمی‌دانند یکسانند؟» (زمر: ۹).

مبنای زیبایی‌شناختی حیات طیبه در قرآن و ... / علی محمد کیقبادی و دیگران ۱۳۵

همچنین علی (ع) پس از وصف زیبایی‌های اعجاب‌انگیز طاووس، با لحنی پرسشی می‌فرماید: به راستی، هوش‌های ژرف اندیش و عقل‌های پر تلاش چگونه این همه از حقایق موجود در پدیده‌ها را می‌توانند درک کنند؟ و چگونه گفتار توصیف‌گران، به نظم کشیدن این همه زیبایی را بیان تواند کرد؟ و در درک کمترین اندام طاووس، گمان‌ها از شناخت درمانده و زبان‌ها از ستودن آن در کام مانده‌اند (نهج البلاغه، ۱۳۸۰، ص. ۳۱۵)؛ لذا باید دانشجومعلم‌ان را تشویق کرد تا با شگفتی آگاهانه از مشاهده زیبایی‌ها و تناسب موجود در هستی، به زیبای مطلق نزدیک‌تر شوند؛ چرا که حضرت محمد (ص) فرمودند: «کسی که در طبیعت تفکر کند، به خدا نزدیک‌تر می‌شود» (کلینی، ۱۳۶۹، ج ۱، ص. ۲۴۷).

اصل توجیح مراتب بالاتر زیبایی: این اصل و اصل بعدی از مبنای «ذومراتب بودن» گرفته شده است. «از زندگی دنیا، ظاهری را می‌شناسند، و حال آنکه از آخرت غافلند» (روم: ۷)؛ بنابراین با توجه به مضمون آیه مذکور، زیبایی آخرت ارزشمندتر از زیبایی دنیوی است. اولویت‌بندی ارزش‌ها در امور زندگی، دانشجومعلم‌ان را به سوی تصمیم‌های بهتر سوق داده و نظم و برنامه ریزی را برای آنان به ارمغان می‌آورد؛ با توجه به داده‌های پژوهش فعلی، با رعایت اصل فوق در تربیت دانشجومعلم‌ان، می‌توانیم به شکل منطقی معنای حدیث محمد (ص) در زیر و نظیر آنها را که فرمودند: «بپرهیزید از سبزه‌های با طراوتی که در مزبله روییده‌اند» (حرّ عاملی، ۱۴۱۶، ج ۴، ص. ۲۹). این مثل را برای دختران زیبایی فرموده‌اند که در خانواده بد تربیت شدند، به آنان تفهیم کنیم تا در هر موقعیت برای انتخاب کردن با ارزش‌ترین چیزها و اعمال در زندگی هدایت و رهنمون شوند.

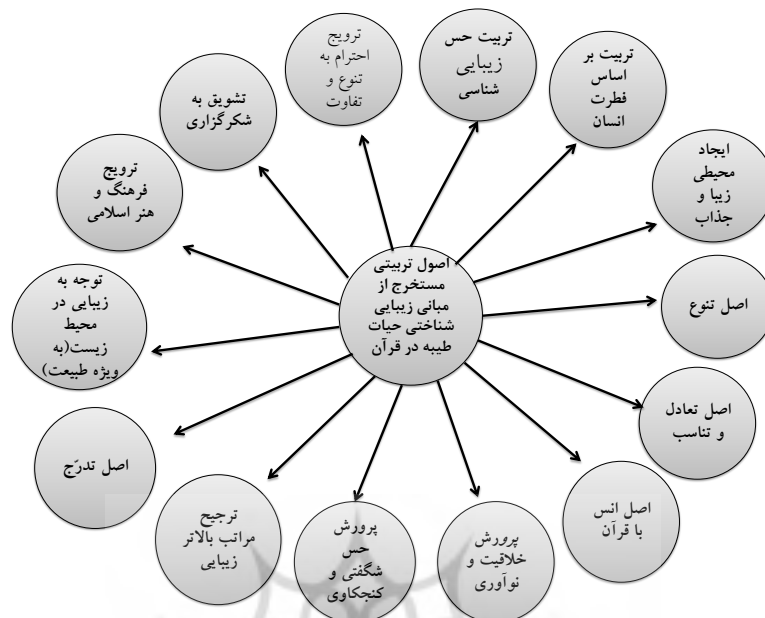
اصل تدرّج: در تربیت، باید از مراتب ساده‌تر به سمت مراتب پیچیده‌تر حرکت کرد. با شروع از مراتب ساده‌تر زیبایی، فرد به تدریج علاقه و انگیزه پیدا می‌کند تا به سمت مراتب پیچیده‌تر آن حرکت کند. این اصل در پرورش عنصر زیبایی باید در تمامی مقاطع تحصیلی لحاظ شود. امام باقر (ع) می‌فرماید: «مؤمن هر روز که بر تقوا و عمل صالح خود می‌افزاید، بر زیبایی و جمال او نیز افزوده می‌شود» (کلینی، ۱۳۶۹، ج ۲، ص. ۳۳۴). برای رسیدن به زیبایی معقول و مطلق یا حیات طیبه، باید به تدریج از زیبایی محسوس و مخیل فراتر رفته و به سوی زیبایی معنوی و مطلق حرکت کرد.

اصل توجه به زیبایی‌ها در طبیعت: این اصل و اصل بعدی از مبنای «عینی و ذهنی بودن» اخذ شده است، طبیعت، مظهر عینی زیبایی در آفرینش است. «به راستی، در آمد و رفت شب و روز و

آنچه خدا در آسمان‌ها و زمین آفریده، برای مردمی که پروا دارند دلایلی [آشکار] است» (یونس: ۶). «مسلماً در آفرینش آسمان‌ها و زمین، و در پی یکدیگر آمدن شب و روز، برای خردمندان نشانه‌هایی [قانع‌کننده] است ...» (آل عمران: ۱۹۱-۱۹۰)؛ چرا که یافته‌های پژوهشی این نوشتار، بیانگر آن است که زیبایی‌های عینی مانند طلوع و غروب آفتاب، آسمان آبی از نشانه‌های زیبا، قابل حس و درک خداوند در آفرینش هستند؛ بنابراین باید دانشجومعلم را با زیبایی‌های طبیعت به عنوان آیات الهی آشنا کرد تا به بهجت و نشاط روحی دست یابد و به زیبایی مطلق نزدیک‌تر شوند. شاید به همین سبب است که علی (ع) می‌فرماید: «نگاه کردن به سبزه، مایه شادابی، نشاط و حیات است» (محمد بن بابویه، ۱۳۷۸، ج ۲، ص. ۴۰).

اصل ترویج فرهنگ و هنر اسلامی: فرهنگ و هنر اسلامی، پر از مظاهر عینی و ذهنی زیبایی است که می‌تواند به فرد در درک عمیق‌تر زیبایی در عالم کمک کند. آموزش هنرهای اسلامی مانند: نقاشی، قالی‌بافی، سفالگری، سرودن شعر، تعزیه، قصه‌گویی‌های قرآنی، نمایش، موسیقی نغمات قرآنی و برگزاری نمایشگاه‌ها و جشنواره‌های هنری با محوریت فرهنگ اسلامی، باعث تربیت و ارتقای بهتر سواد زیبایی‌شناختی دانشجومعلم می‌شود. در این باره قرآن می‌فرماید: «و باید از میان شما، گروهی [مردم را] به نیکی دعوت کنند و به کار شایسته وادارند و از زشتی بازدارند» (آل عمران: ۱۰۴) آیه به طور کلی به ترویج نیکویی دعوت می‌کند. این نیکویی، می‌تواند شامل ترویج حُسن اخلاقی، رفتاری، گفتاری و آموزش هنرهای اسلامی مذکور باشد.

اصل شکرگزاری متفکرانه: این اصل و اصل بعدی، از مبنای «نسبی و مطلق بودن» گرفته شده است، که یکی از زیبایی‌های معنوی (معقول) شمرده می‌شود. قدردانی آگاهانه، دانشجومعلم را قدرشناس زیبایی‌های ظاهری که از مصادیق زیبایی نسبی هستند، می‌کند و به زیبایی‌های پایدار مایل؛ بنابراین به همین دلیل فضای آموزشی و محتوای درسی باید طوری طراحی شود که دانشجویان را شاکرانه به سوی زیبایی مطلق هدایت کند. «و به راستی، لقمان را حکمت دادیم که خدا را سپاس بگزار» (لقمان: ۱۲)؛ زیرا با آموزش سپاس‌گزاری آگاهانه توأم با تفکر از خدا، می‌شود دانشجومعلم را به سوی انواع زیبایی و فرزائگی هدایت کرد. راغب تصوّر نعمت در ذهن و اظهار آن در قلب، گفتار و کردار را شکر معنا کرده است (راغب اصفهانی، ۱۳۷۲، ج ۲، ص. ۳۴۳)؛ بنابراین از این منظر، یکی از زیباترین مصادیق شکرگزاری متفکرانه، آموزش مشاهده آیات زیبای الهی و لذت بردن از آنها و تأمل در باره آنها و قدردانی از خالق شان، به دانشجومعلم است.

نمودار ۳- اصول تربیتی مستخرج از مبانی هفت‌گانه زیبایی‌شناسی حیات طیبه در قرآن

اصل احترام به تنوع و تفاوت فرهنگ‌ها: احترام به تنوع و تفاوت فرهنگ‌ها، از زیبایی‌های معنوی به حساب می‌آید با ترویج عدالت و انصاف در قضاوت‌ها و گفتگوی بین فرهنگی، دانشجومعلم‌ان به درک و احترام در ارتباط با تنوع در زیبایی‌های مختلف فرهنگی رهنمون می‌شوند تا با سعه صدر به زیبایی‌های مختلف بنگرند و از زیبایی‌های سایر فرهنگ‌ها لذت ببرند. یکی از راه‌های مهم برای تربیت و ارتقای سواد زیبایی‌شناختی دانشجومعلم‌ان، تربیت آنان برای احترام به تنوع فرهنگ‌هاست. قرآن به گوناگونی فرهنگ‌ها اشاره می‌کند که از مصادیق زیبایی‌های نسبی است. همچنین ملاک برتری را تقوی معرفی می‌کند که از مصادیق زیبایی مطلق است (حُجرات: ۱۳). در زیر، اصول چهارده‌گانه تربیتی مستخرج از مبانی زیبایی‌شناختی حیات طیبه مبتنی بر قرآن در نمودار شماره ۳ ارائه شده است.

جدول ۱. مبانی زیبایی شناسی حیات طیبه در قرآن و اهداف و اصول تربیتی مستخرج از آن مبتنی بر سواد زیبایی شناختی دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان

مبانی مستخرج هفت گانه زیبایی شناختی، مبتنی بر حیات طیبه در قرآن	اهداف تربیتی واسطه‌ای هشت گانه مستخرج از مبانی زیبایی شناختی مبتنی بر حیات طیبه در قرآن	اصول تربیتی چهارده گانه مستخرج از مبانی زیبایی شناختی مبتنی بر حیات طیبه در قرآن
۱- الله، سر منشأ زیبایی ها	تعمیق شناخت نسبت به زیبایی مطلق	تربیت حس زیبایی شناختی؛ تربیت بر اساس فطرت
۲- انسان، رونوشتی از زیبایی مطلق	پرورش درک زیبایی شناختی	انس با قرآن؛ ایجاد محیطی زیبا و جذاب
۳- جامعیت، گستردگی و تنوع زیبایی در قرآن	آموزش مهارت‌های لازم برای تربیت زیبایی؛ آشنایی با تنوع مفهوم زیبایی	تنوع؛ تعادل و تناسب
۴- زیبایی دوستی، امری فطری در انسان	تقویت گرایش به زیبایی	پرورش خلاقیت و نوآوری پرورش حس شگفتی و کنجکاوی
۵- ذومراتب بودن زیبایی در قرآن	تربیت ذوق هنری متعالی	ترجیح مراتب بالاتر زیبایی؛ تدرج
۶- عینی و ذهنی بودن زیبایی در قرآن	آموزش مبانی نظری و عملی زیبایی شناختی	توجه به زیبایی‌ها در طبیعت ترویج فرهنگ و هنر اسلامی
۷- نسبی و مطلق بودن زیبایی در قرآن	پرورش تفکر انتقادی با گفتگوی بین فرهنگی	شکر گرایی متفکرانه احترام به تنوع و تفاوت فرهنگ‌ها

بحث و نتیجه گیری

این پژوهش، به بررسی مبانی زیبایی شناختی حیات طیبه و استخراج اهداف و اصول تربیتی مبتنی بر آن برای تربیت و ارتقاء سواد زیبایی شناختی دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان پرداخته است. نتایج حاصل شده از طریق تحلیل مفهومی و کیفی داده‌ها، نشان می‌دهد که مبانی زیبایی شناختی حیات طیبه در قرآن، هفت مورد است. مهم‌ترین این موارد عبارتند از: مصدر زیبایی، خداست و انسان رونوشتی از خدا و زیبایی در وی فطری است و از طریق مبانی هفتگانه فوق و با روش استنتاج پیش‌رونده مشخص شد که هدف غایی از منظر قرآن، رسیدن به حیات پاک است و اهداف واسطی مستخرج، از راه بررسی و تبیین مبانی مذکور هشت مورد است. مهم‌ترین این موارد عبارتند از: تربیت ذوق هنری متعالی، آموزش مبانی نظری و عملی زیبایی شناختی، پرورش تفکر انتقادی

است و اهمّ اصول تربیتی بر اساس یافته‌های پژوهش، چهارده مورد هستند که عمده‌ترین آنها عبارتند از: تربیت براساس فطرت، انس با قرآن، ایجاد محیطی زیبا، پرورش خلاقیت و نوآوری، توجه به زیبایی در طبیعت، ترویج فرهنگ و هنر اسلامی.

نتایج حاصله از یافته‌ها، برای پیامدها و فرصت‌هایی که برای آینده کشور در پی خواهد داشت، به این مطلب مهم اشاره دارد که اگر متولیان امر تعلیم و تربیت، به ویژه متولیان دانشگاه فرهنگیان به تربیت و ارتقاء زیبایی‌شناختی دانشجومعلمین توجه جدی کنند، پیامدها و فرصت‌های خوبی برای نظام تربیتی کشور به ویژه نسل آینده در پی خواهد داشت؛ چرا که دانش و مهارت زیبایی‌شناختی، به ویژه از منظر قرآن، دانشجومعلمین را نسبت به زیبایی‌های اشخاص، محیط، طبیعت، آثار هنری و ادبی حساس‌تر می‌کند و با این حساسیت، آنان می‌توانند از نعمت‌های طبیعی، هنری و ادبی بهره بیش‌تری در پرورش خویش و دانش‌آموزان ببرند و بر هوش هنری‌شان بیفزایند. همچنین امیدواری، عشق به زیبایی، روابط عاطفی، نوآوری و سلامت جسم و روان آنان بهتر می‌گردد. در نتیجه «معلم هنرمندی» که از منظر قرآن به زیبایی‌شناختی در امر پرورش، توجه می‌کند، تربیت می‌شود که از توانمندی، عقلانیت، هوش هنری، احساس لطیف، اعتماد بنفس، انگیزه و خلاقیت برخوردار است؛ بنابراین تمام کارکردهایش زیبا می‌شود؛ یعنی زیبا می‌بیند، زیبا می‌شنود، زیبا تحلیل می‌کند، زیبا تفکر می‌کند، زیبا احساس می‌کند و زیبا عمل می‌کند؛ یعنی محقق شدن تشبّه به زیبایی مطلق یا خداگونه عمل کردن در همه امور و رفتارش.

مهم‌ترین فرصتی که تقویت، تربیت و ارتقاء سواد زیبایی‌شناختی دانشجومعلمین، نصیب کشور می‌کند این است که این معلمان هنرمند، دانش‌آموزانی را پرورش و تحویل جامعه می‌دهند که سرنوشت علمی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، هنری کشور را به سوی توسعه و تعالی سوق می‌دهند؛ در نتیجه زمینه‌های سعادت‌مندی فرد و جامعه را فراهم می‌آورند.

چالش‌ها و محدودیت‌هایی که محققان این نوشتار با آن روبرو بودند، عبارتند از: نگرش و ذهنیت نادرست متولیان امر تعلیم و تربیت، مبنی بر اینکه زیبایی‌شناسی و هنر، صرفاً به عنوان یک امر تفریحی، زینتی و یک کار اضافی و غیر ضروری است و همچنین پاسخ جامع و مانع به سوالات زیر است:

ماهیت زیبایی‌شناختی حیات طیبه در قرآن دقیقاً چیست؟ چگونه می‌توان، دست اندرکاران دانشگاه فرهنگیان را متقاعد کرد که تربیت سواد زیبایی‌شناختی برای تقویت جنبه‌های شناختی،

عاطفی، رفتاری، خلاقیت، نوآوری، تعالی جویی، تعامل مؤثر با دیگران، بهداشت روانی و جسمی دانشجومعلمان ضروری است؟ چرا آموزش‌های دینی در مدارس کم جاذبه و عاری از جنبه‌های زیبایی‌شناختی است؟ و یکی دیگر از چالش‌ها، خلأ پژوهشی، ناکافی و قلیل بودن منابع مرتبط با موضوع پژوهش است. همچنین کم‌توجهی مربیان (معلمان و اساتید) و متریان (دانشجومعلمان) نسبت به مقوله زیبایی‌شناختی در امر تعلیم و تربیت.

یافته‌های خاص این پژوهش عبارتند از: ۱. پژوهشگران این تحقیق به صورت دقیق‌تر و گسترده‌تری به مبانی زیبایی‌شناسی حیات طیبیه در قرآن پرداخته و اهداف و اصول تربیتی جدیدی برای پرورش و ارتقاء بهتر سواد زیبایی‌شناختی ارائه دادند. ۲. یافته‌های این پژوهش می‌تواند برای ریزان درسی، طراحان آموزشی، مدیران نهادهای آموزشی و تربیت معلم در دانشگاه‌های فرهنگیان و سایر مراکز آموزشی مرتبط به طور ویژه‌تر و جدیدتر مورد استفاده قرار گیرد. بر اساس یافته‌های پژوهش، برای درک بهتر مبانی زیبایی‌شناسی حیات طیبیه در قرآن، پیشنهاد می‌شود، یکی از عناوین زیر - حداقل دو واحد درسی - تحت عنوان «تاریخ، مبانی و فلسفه زیبایی‌شناسی و هنر در ایران» یا «نقش و کاربرد بعد زیبایی‌شناختی در فرآیند یاددهی - یادگیری» یا «زیبایی‌های لفظی، محسوس، معنوی و پنداری در قرآن» یا «فلسفه زیبایی‌شناسی» به واحد درسی همه رشته‌های دانشجومعلمان اضافه شود و برای رسیدن به هدف غایی از طریق اهداف میانی، به متولیان دانشگاه فرهنگیان پیشنهاد می‌شود که با تشکیل کارگاه‌های تخصصی، انس با قرآن، نهج‌البلاغه، ادبیات، تعقل در اسماء الحسنی الهی در قرآن و جوشن کبیر و کاربرد آنها در امر تعلیم و تربیت، استماع موسیقی قرآنی و اصیل، برگزاری جشنواره‌های قرآنی فرهنگی و بازدید از موزه‌های هنری - تاریخی و تفرج آگاهانه در طبیعت به پرورش حس زیبایی‌شناختی و تربیت اخلاقی آنان همت گمارده تا به سوی حال و زندگی خوب؛ یعنی زیبایی مطلق یا حیات پاک رهنمون و در نهایت به سوی سعادت‌مندی هدایت شوند. همچنین در رابطه با اصول و راه‌کارها، به مسئولان دانشگاه فرهنگیان توصیه می‌شود که با عجز کردن اصول و قواعد زیبایی‌شناسی در محتوای درسی، روش تدریس معلمان، فضای سبز، محیط آموزشی، پوشش و رفتار اساتید و کارکنان دانشگاه، سبب جذابیت آنها شوند تا به تقویت و ارضای فطرت زیادوست دانشجومعلمان پرداخته و آنان را به سوی طراوت، تعادل، تناسب، تعامل، تعالی، خلاقیت، نوآوری، خودشکوفایی، نشاط، سرور، بهجت راهنمایی و هدایت کنند.

با توجه به نتایج حاصله در این پژوهش، پیشنهاد می‌شود برای تحقیقات بعدی به موضوعاتی،

مبانی زیبایی‌شناختی حیات طیبه در قرآن و ... / علی محمد کیقبادی و دیگران ۱۴۱

مانند «بررسی تطبیقی رویکردهای تربیتی مبتنی بر زیبایی‌شناسی حیات طیبه در قرآن با سایر مکاتب و نظام‌های آموزشی»، «پیوند مبانی زیبایی‌شناختی حیات طیبه در قرآن با مباحث روانشناسی زیبایی‌شناختی و بررسی رابطه آن بر سلامت روان و شادکامی دانشجومعلم‌ان» و «نقش رسانه‌ها، نهادهای فرهنگی و آموزشی در ترویج زیبایی‌شناختی، تربیت و ارتقای سواد زیبایی‌شناختی مبتنی بر حیات طیبه در قرآن» پرداخته شود. همچنین به دانشجومعلم‌ان و معلمان در حین خدمت در «دوره‌های آموزشی ضمن خدمت»، مباحثی مانند «نقش و کاربرد اصول و قواعد زیبایی‌شناختی در زندگی روزمره» یا «نقش و کاربرد اصول و قواعد زیبایی‌شناختی در نظام تعلیم و تربیت» آموزش داده شود تا آنان بتوانند با توجه به نقش الگویی خود، اثرگذاری بیش‌تری در پرورش اخلاقی و معنوی دانش‌آموزان داشته باشند.

نتایج پژوهش نشان می‌دهد که توجه به مبانی زیبایی‌شناختی حیات طیبه در قرآن کریم، می‌تواند به ارتقا و تربیت بهتر سواد زیبایی‌شناختی دانشجومعلم‌ان کمک کند و استفاده از اهداف و اصول تربیتی اخذ شده از مبانی زیبایی‌شناختی مبتنی بر حیات طیبه در قرآن، برای بهبود برنامه‌های دانشگاه فرهنگیان، می‌تواند به پرورش نسلی فرهیخته، خلاق، خود شکوفا، متعادل، پرنشاط، امیدوار، متعهد، مسئول، صالح و پرهیزکار، مخصوصاً به دانش‌آموزان که آینده‌سازان کشور هستند، کمک کند. امید است که این پژوهش در زمینه تربیت و ارتقای کیفی‌تر سواد زیبایی‌شناختی دانشجویان به ویژه دانشجومعلم‌ان دانشگاه فرهنگیان و ترویج فرهنگ زیبایی‌شناختی مبتنی بر حیات پاک از منظر قرآن، در جامعه مفید واقع شود.

منابع

- قرآن کریم (۱۳۷۸) (محمد مهدی فولادوند، مترجم). تهران: دار القرآن الکریم.
- نهج‌الفصاحه (۱۳۸۵). مجموعه سخنان و خطبه‌های رسول اکرم (ص) (ابوالقاسم پاینده، مترجم). قم: انتشارات اندیشه هادی.
- نهج‌البلایه (۱۳۸۰). مترجم، علی دشتی. چاپ چهارم. قم: مؤسسه فرهنگی انتشارات حضور.
- آمدی، عبدالواحد بن محمد (۱۳۸۶). غررالحکم و درر الکلم (سید هاشم رسولی محلاتی، شارح و مترجم). دوره دو جلدی، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- ابراهیمی‌نیا، علی؛ فیروزه زنگنه مطلق؛ جعفریان یسار، حمید؛ و محمدی نائینی، مژگان (۱۳۹۹). تحلیل برنامه درسی تربیت زیباشناسانه در دانشگاه فرهنگیان. فصلنامه علمی تدریس پژوهی، ۵(۸)، ۱۹۲-۱۶۴.

۱۴۲ فصلنامه علمی علوم تربیتی/از دیدگاه اسلام، دوره ۱۳، شماره ۲۸، بهار ۱۴۰۴

- افلاطون (۱۴۰۱). دوره کامل آثار (محمد حسن لطفی، مترجم). چهار جلدی، چاپ پنجم. تهران: شرکت سهامی انتشارات خوارزمی.
- باقری، خسرو (۱۳۸۹). درآمادی بر فلسفه تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی ایران (جلد ۱). تهران: علمی و فرهنگی.
- باقری، خسرو (۱۳۸۶). نگاهی دوباره به تربیت اسلامی (جلد ۱). چاپ هفدهم، تهران: انتشارات مدرسه.
- باقری پور، اشرف (۱۳۹۷). مبانی و اصول هنر و زیبایی در قرآن و سیره رضوی و کاربرد آن در هدایت انسان. (رساله دکتری). دانشگاه بین المللی امام رضا (ع)، مشهد، ایران.
- جوادی آملی، عبدالله (۱۳۹۱). مفاتیح الحیاه. چاپ بیست و ششم. قم: انتشارات اسراء.
- پازوکی، شهرام (۱۳۸۴). حکمت هنر و زیبایی در اسلام. تهران: فرهنگستان هنر.
- حرّ عاملی، محمد بن حسن (۱۴۱۶ ق). وسائل الشیعه (دوره سی جلدی). قم: مؤسسه آل البيت علیهم السلام لاحیاء التراث.
- حسین زاده، ام البنین (۱۴۰۰). الگویی برای تربیت زیبایی شناسانه براساس مبانی زیبایی در قرآن. دوفصلنامه علمی علوم تربیتی/از دیدگاه اسلام، ۹(۱۶)، ۱۱۱-۱۳۷.
- خورشیدی، عباس؛ غندالی، شهاب الدین؛ و حسینی فهرجی، محمد (۱۳۹۵). راهبردهای یادگیری و یاددهی در کلاس درس. تهران: معاونت آموزش متوسطه اداره کل آموزش و پرورش شهرستان های استان تهران.
- دفتر همکاری حوزه و دانشگاه (۱۳۷۶). درآمادی بر فلسفه تعلیم و تربیت. تهران: انتشارات سمت.
- راغب اصفهانی (۱۳۷۲). مفردات الفاظ القرآن (غلامرضا خسروی حسینی، مترجم). دوره سه جلدی. تهران: مرتضوی.
- شمس مفرحه، سید کاظم؛ شرفی جم، محمد رضا؛ ایروانی، شهین؛ و یاری قلی، بهبود (۱۳۹۷). تحلیل مفهوم، مبانی، اهداف و اصول عدالت تربیتی از منظر شهید مطهری. نشریه پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، ۴۱(۲۶)، ۵-۲۸.
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۰). مبانی نظری تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران. تهران: وزارت آموزش و پرورش با همکاری شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- طباطبایی، محمد حسین (۱۳۷۴). تفسیر المیزان (محمد باقر موسوی همدانی، مترجم). چاپ پنجم. تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- فرد دهکردی، داریوش؛ و مرتضوی نیا، زهراء سادات (۱۴۰۰). واژه شناسی مفهوم زیبایی در قرآن. جلوه هنر. فصلنامه علمی دانشگاه الزهراء، ۴(۱۳)، ۷۶-۸۸.

مبانی زیبایی‌شناختی حیات طیبه در قرآن و ... / علی محمد کیقبادی و دیگران ۱۴۳

- فرم‌هینی فراهانی، محسن؛ رهنما، اکبر؛ و احمد آبادی آرانی، نجمه (۱۳۹۴). درآمدهای بر دیدگاه‌های تربیتی ملا/احمد نراقی. تهران: دانشگاه شاهد، مرکز چاپ و انتشارات.
- فرم‌هینی فراهانی، محسن؛ احمد آبادی آرانی، نجمه؛ و حسینی، فاطمه (۱۳۹۸). بررسی جایگاه حیات طیبه در سند تحول بنیادین و تبیین راهکارهای تحقق آن در آموزش و پرورش. نشریه علمی-پژوهشی در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، ۲۷(۴۲)، ۱۱۸-۱۰۷.
- گلینی، محمد بن یعقوب (۱۳۶۹). اصول کافی (جواد مصطفوی، مترجم). دوره چهارجلدی. تهران: قائم.
- کومیز، جرالد و لو دانیل (۱۳۸۷). پژوهش فلسفی: تحلیل مفهومی (خسرو باقری، مترجم). و فصل اول از کتاب روش‌شناسی مطالعات برنامه درسی. ادموند. سی. شورت (محمود مهر محمدی و همکاران، مترجم). تهران: انتشارات سمت و وزارت آموزش و پرورش (پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش).
- محمد بن علی بن بابویه القمی، الشیخ الصدوق (۱۴۰۷ ق). کتاب الخصال (تحقیق: علی، خراسانی؛ سید جواد، شهرستانی؛ مهدی، طه نجف؛ و محمدی عراقی، مجتبی). چ اول. قم: مؤسسه نشر اسلامی.
- محمد بن بابویه القمی، الشیخ الصدوق (۱۳۷۸). عیون اخبار الرضا (ع) (تصحیح، سید مهدی حسینی لاجوردی). تهران: انتشارات مؤسسه فرهنگی جهان کتاب.
- معاونت آموزشی و پژوهشی (۱۳۹۱). اساسنامه دانشگاه فرهنگیان. تهران: دانشگاه فرهنگیان.
- مهر محمدی، محمود؛ و عابدی، لطف علی (۱۳۸۰). ماهیت تدریس و ابعاد زیبایی‌شناختی آن. مجله مدرس علوم انسانی، ۵(۳)، ۵۶-۴۳.
- میرباقری، فریدون (۱۳۹۵). زیبایی‌شناسی. تهران: نشر دانشگاهی.
- نبوی، سید صادق (۱۳۹۸). واکاوی و تحلیل فرآیند پذیرش دانشجو در دانشگاه فرهنگیان به‌منظور ارائه الگو. نشریه راهبردهای نوین تربیت معلمان، ۵(۸)، ۱۵۲-۱۲۷.
- نبوی، سید صادق و نبوی سیده زهراء (۱۴۰۱). مصادیق هنجارهای اسلامی در میان دانش‌آموزان پسر دوره متوسطه دوم. دوفصلنامه علمی علوم تربیتی از دیدگاه اسلام، ۱۹(۱۰)، ۱۷۴-۱۳۷.
- هروی، حسینعلی (۱۳۸۱). شرح غزلهای حافظ. چ ششم. تهران: فرهنگ نشر نو.
- Ahmad, M. F. (2021). A Study of Teachers' Code of Conduct at Secondary School Level in Perspective of Teaching of Islamic Studies and Basic Islamic Information. Multicultural Education, 7(12), 433-445.
- Broudy, H. S. (1994). Enlightened Cherishing : An essay on aesthetic education. Publisher. University of Illinois Press.
- Chittick, W. C. (2011). The Aesthetics of Islamic Ethics. Islamic Philosophy and Occidental Henomenology in Dialogue, 6. Source: Springer Link Contemporary (1997 to Present).

- Cazden, C., Cope, B., Fairclough, N., Gee, J., Kalantzis, M., Kress, G., ... & Nakata, M. (1996). A pedagogy of multiliteracies: Designing social futures. *Harvard educational review*, 66(1), 60-92.
- Greene, M. (2008). Commentary: Education and the arts: The windows of imagination. *Learning Landscapes*, 2(1), 17-21.
- Greene, M. (1994). Carpe diem: The arts and school restructuring. *Teachers College Record*, 95(4), 494-507.
- Eisner, Elliot, W. (1994). *The Educational Imagination*. 3rd ed, New York: McMillan Publishing Company.
- Wang, H. (2023). The application of multi-dimensional aesthetic education in teacher training. *Frontiers in Education Research*, 6(30), 156-160.

